

JOANNA KOSTECKA

Wydział Biologiczno-Rolniczy, Uniwersytet Rzeszowski
e-mail: jkosteck@univ.rzeszow.pl

OCENA AKCEPTACJI POJĘCIA RETARDACJA W ŚWIADOMOŚCI WYBRANYCH GRUP STUDENTÓW

Wdrażając w życie zrównoważony rozwój poszukujemy drogi do zwiększenia zakresu powszechnego korzystania z takich działań jak restytucja, rewitalizacja, kompensacja i retardacja, w odniesieniu do zasobów i walorów środowiska. Celem prezentowanych badań stała się, po pierwsze, ocena akceptacji pojęcia retardacja, przez wybrane grupy studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz studentów Wydziału Zamiejscowego Nauk o Społeczeństwie KUL Jana Pawła II w Stalowej Woli, a po drugie poszukiwanie akceptowanych pomysłów na jej praktyczne wprowadzanie w życie, w odczuciu przeciętnego obywatela. Badania prowadzono na przełomie roku 2007i 2008, z zastosowaniem ankiety, na 100 osobowych grupach studentów kierunków magisterskich: rolnictwo (po specjalności kształtowanie środowiska i przetwórstwo spożywcze) i ekonomia. Stwierdzono ogólną akceptację tego kontrowersyjnego, utrudniającego życie pojęcia, ale nie stwierdzono wielu nowych i oryginalnych pomysłów na jej wprowadzenie.

Słowa kluczowe: retardacja, zrównoważony rozwój, badanie ankietowe

I. WSTĘP

Zrównoważony rozwój to koncepcja ekonomiczno-społeczno-ekologiczna, o znaczeniu dla ocalenia świata dla człowieka. Na jej stosowanie na całym świecie, po raz kolejny zgodzono się w Johannesburgu (w roku 2002), gdzie została uznana za warunek konieczny dla dalszego i bezpiecznego rozwoju ludzkości oraz ograniczania degradacji środowiska. Zrównoważony rozwój jest koncepcją młodą i dlatego trudną zarówno w zakresie identyfikacji metod badawczych, jak i szczegółów strategii i wdrażania w codzienne życie. W klasycznej postaci koncepcję uznano w roku 1972 (definicja Bruntland) [5]. Wg niej, zrównoważony rozwój ma funkcjonować w sposób zapewniający bezpieczeństwo i dobrobyt obecnym i następnym pokoleniom. Obecnie definicja ta może być niejednakowo rozumiana i interpretowana przez różne grupy społeczne (polityczne, etniczne, gospodarcze, zawodowe, wiekowe, urzędnicze, regionalne, parytetowe itd.). Choć widać wiele pozytywnych przykładów jej rozumienia i zastosowania [1,18], z drugiej strony należy podkreślić, że zrównoważony rozwój jest także powszechnie niezauważany i nierozumiany [3,4].

W opisanych uwarunkowaniach, UNESCO ogłosiło Dekadę Edukacji dla ZR (2005-2014), a liczni autorzy podejmują działania w zakresie znalezienia drogi dla

---

* *Pracę recenzował:* prof. dr hab. inż. Bazyli Poskrobko, WSE w Białymstoku

szybszego wdrażania koncepcji w życie. Nie jest to łatwe, ponieważ zrównoważony rozwój oznacza ogromne zmiany dotychczasowych sposobów myślenia, organizacji świata oraz przyzwyczajęń, w tym między innymi, znalezienie drogi do zwiększenia zakresu powszechnego korzystania z takich działań jak restytucja, rewitalizacja, kompensacja i retardacja, w odniesieniu do zasobów i walorów środowiska [8].

Pod pojęciem *restytucji* (łac. *restitutio* - przywrócenie) - rozumiemy przywracanie istnienia gatunku, lub populacji zagrożonej wyginięciem. Polega to na otoczeniu opieką zagrożonych gatunków oraz na odpowiednich zabiegach hodowlanych. Restytucję prowadzi się często w rezerwach, by po zwiększeniu stanu liczebnego zwierząt, wypuścić je na wolność. Przykładem może być tutaj udana restytucja żubra [12].

Pod pojęciem *rewitalizacji* (łac. *re+vita* - dosłownie: przywrócenie do życia, ożywienie) - ukrywa się działanie skupione na ożywianiu zdegradowanych obszarów miast, np. przemysłowych, którego celem jest znalezienie dla nich nowego zastosowania i doprowadzenie do stanu, w którym obszary te zmieniają swoją funkcję. Rewitalizacji nie można mylić z rekultywacją i rewaloryzacją. Są to elementy, które składają się na rewitalizację. Rewitalizacja jest pojęciem stosowanym najczęściej w odniesieniu do części miasta lub zespołu obiektów budowlanych, które w wyniku przemian gospodarczych, społecznych, ekonomicznych i innych, utraciły częściowo swoją pierwotną funkcję i przeznaczenie. Rewitalizacja jest w tym znaczeniu zespołem działań z zakresu budownictwa, planowania przestrzennego, ekonomii i polityki społecznej, których celem jest doprowadzenie do ożywienia, poprawy funkcjonalności, estetyki, wygody użytkowania i jakości życia w rewitalizowanym zespole [14].

Kompensacja przyrodnicza - jest procedurą zdefiniowaną w ustawie Prawo Ochrony Środowiska [10] jako "zespół działań (...) prowadzących do przywrócenia równowagi przyrodniczej na danym terenie, wyrównania szkód dokonanych w środowisku przez realizację przedsięwzięcia i zachowanie walorów krajobrazowych". Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody [17], procedura ta stosowana jest w przypadku "realizacji planu lub przedsięwzięcia, który może mieć negatywny wpływ na siedliska przyrodnicze oraz gatunki roślin i zwierząt, dla których ochrony został wyznaczony lub zaprojektowany obszar Natura 2000". Kompensacja przyrodnicza zawsze powinna być poprzedzona dokładną analizą wszystkich możliwych wariantów wykonania przedsięwzięcia i wybraniem spośród nich rozwiązania najbardziej korzystnego dla środowiska, a także określeniem działań minimalizujących negatywny wpływ przedsięwzięcia na środowisko. *Nigdy natomiast, kompensacja przyrodnicza nie powinna być środkiem, który stosuje się po to, aby umożliwić realizację przedsięwzięcia.* Zgodnie z art. 75 ustawy Prawo Ochrony Środowiska kompensacja przyrodnicza może być realizowana tylko wówczas, gdy "ochrona elementów przyrodniczych nie jest możliwa". Realizacja kompensacji przyrodniczej powinna zapewnić spójność i właściwe funkcjonowanie sieci obszarów Natura 2000. "Termin spójność obszaru Natura 2000 generalnie oznacza spójność struktury ekologicznej i funkcji w obrębie całego obszaru Natura 2000 lub w obrębie siedlisk, kompleksu siedlisk i/lub populacji gatunków ze względu na które, dany obszar został włączony lub jest proponowany do włączenia do sieci Natura 2000". Kompensacja ma zatem zapewnić zachowanie równowagi przyrodniczej, jak największej naturalnej odporności na zmiany (degradację) i zdolności do regeneracji. Kompensacja przyrodnicza powinna korespondować z zakładanymi stratami, a ponadto należy bezwzględnie wykazać jej zasadność oraz skuteczność, mając na względzie spójność danego obszaru.

Zgodnie z art. 41 ustawy Prawo Ochrony Środowiska projekt kompensacji przyrodniczej może być zawarty w prognozie oddziaływania na środowisko planów, programów i strategii

lub, zgodnie z art. 56 tej ustawy, w raporcie o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko. Ostatecznie wymagany zakres kompensacji przyrodniczej w przypadku przedsięwzięć, dla których przeprowadzone było postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, określa decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach (art. 75 ustawy Prawo Ochrony Środowiska). Odrębnym zagadnieniem jest, określone także w ustawie Prawo Ochrony Środowiska, postępowanie kompensacyjne, realizowane w sytuacji, gdy przedsięwzięcie wymagające wydania pozwolenia na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza, planowane jest w obszarze, na którym zostały przekroczone standardy jakości powietrza.

Kolejne pojęcie, *retardacja* (z łac. *retardatio*, opóźnienie) [13], oznaczające spowolnienie materialnego przekształcania świata, wobec powszechnego obecnie konsumpcjonizmu [7] i sposobu pojmowania postępu gospodarczego, wydawać by się mogło najtrudniejszym do akceptacji przez przeciętnego obywatela. W powiązaniu ze zrównoważonym rozwojem, mowa w nim bowiem o konieczności ograniczania łączności i rozrzutności w stosunku do dóbr przyrodniczych, z których powstają dobra używane przez człowieka. W wersjach bardziej stanowczych pojawia się bowiem potrzeba zwolnienia tempa produkcji przemysłowej i wprowadzenia innych kryteriów postępu i dobrobytu.

Wszystkie powyższe terminy, jako ważne dla funkcjonowania zrównoważonego rozwoju, powinny być prezentowane społeczeństwu, przy różnych okazjach. Za jedną z nich można by uznać zainteresowanie (może nieznanym) terminem, wywołane przy okazji prowadzenia badań nad rozumieniem zagadnień w zakresie wdrażania zrównoważonego rozwoju.

Celem prezentowanych badań stało się zapoznanie czytelnika z ważnymi dla ZR pojęciami/terminami: restytucja, rewitalizacja, kompensacja i retardacja, oraz ocena akceptacji pojęcia retardacja przez wybrane grupy studentów. Poszukiwano także propozycji młodych ludzi na jej praktyczne wprowadzanie w życie, w odczuciu przeciętnego obywatela.

II. MATERIAŁ I METODY

Badania prowadzono na przełomie roku 2007 i 2008, z zastosowaniem ankiety na trzech, 100 osobowych grupach. Ankietowano studentów kierunków magisterskich: rolnictwo (po specjalności kształtowanie środowiska i przetwórstwo spożywcze) Uniwersytetu Rzeszowskiego, oraz kierunku ekonomia w Zamiejscowym Wydziale Nauk o Społeczeństwie KUL Jana Pawła II w Stalowej Woli.

Studentom zadawano następujące pytania (dwa miały charakter otwarty):

1. Czy znasz koncepcję zrównoważonego rozwoju (ZR)? tak   nie
2. Co rozumiesz pod tym pojęciem .....
3. Skąd czerpiesz informacje w zakresie ZR
  - z programu nauczania w szkole podstawowej
  - z programu nauczania w szkole średniej
  - z programu nauczania na studiach
  - z informacji w radio lub telewizji
  - z informacji w prasie
  - z rozmów ze znajomymi
  - z rozmów z rodziną
  - z Internetu
  - inne źródła (jakie)
4. Retardacja to spowolnienie materialnego przekształcania świata. Chcesz brać w niej udział? tak   nie
5. Jeśli tak, to jak to sobie wyobrażasz? (zaznacz te propozycje, o których jesteś przekonany)
  - a/ zaangażowanie w namawianie innych do retardacji
  - b/ podjęcie poważnego działania w przyszłym zakładzie pracy na rzecz wdrażania różnych form tzw. ekologicznej analizy cyklu życia produktu (*Life Cycle Analysis*, LCA), która polega na dokonaniu **oceny aspektów ekologii produktu** na

podstawie charakterystyki zużycia energii, surowców i materiałów oraz emisji zanieczyszczeń do środowiska **we wszystkich fazach jego życia**

c/ stałe ograniczanie zakupu wielu dotychczas używanych artykułów (ograniczenie swojej konsumpcji) lub/i zmiana dotychczasowych (obciążających środowisko przyrodnicze i społeczne) nawyków
 Podaj 10 przykładów z czego chcesz zrezygnować.....

III. WYNIKI BADAŃ I ICH OMÓWIENIE

Zasadnicza większość badanych studentów wskazała na znajomość pojęcia zrównoważony rozwój (97%) (tab. 1), co zwykle potwierdzali poprzez podawanie dość prawidłowej definicji w ujęciu klasycznym Brundland (około 80% wszystkich badanych). Źródłem ich wiedzy o podstawach zrównoważonego rozwoju były głównie informacje z programu na studiach (100% wskazań). Najczęściej wskazywano także na zdobywanie wiedzy w zakresie ZR w Internecie (60% wszystkich ankietowanych). Ankieta wykazała, że w miarę wydłużania czasu kontaktu z nauczaniem zagadnień ZR, wzrastało też zainteresowanie tym tematem: ankietowani częściej wylapywali informacje z massmediów, rozmawiali z rodziną i znajomymi. Część badanych zaznaczała także inne źródła informacji (np. pracę, szkolenia dla rolników, ulotki, biuletyny i bilbordy w Urzędach Gmin).

Retardacja, pomimo, że oznacza spowolnienie materialnego przekształcania świata (między innymi przez ograniczenie konsumpcji), nie budziła protestu wśród ankietowanych. Zgadając się na nią studenci (także ekonomii), używali określenia: jest potrzebna, pozytywna, niezbędna, jest pojęciem jak najbardziej pożądanym, jest korzystnym zjawiskiem. Za uczestnictwem w niej wypowiedziało się wyraźnie ponad 90% wszystkich biorących udział w ankiecie (tab.1).

Tabela 1 – Table 1

Wybrane aspekty stosunku badanych studentów do pojęcia zrównoważony rozwój i retardacja
Chosen aspects of an examined students attitude to the term of sustainable development and retardation

Wyszczególnienie <i>Detailed list</i>	Odpowiedzi/ <i>Answers</i> (%)		
	A	B	C
Czy znasz pojęcie zrównoważony rozwój / <i>Do you know the term sustainable development?</i>			
Tak / <i>Yes</i>	100	90	100
Nie / <i>No</i>	-	-	-
Brak odpowiedzi / <i>No answer</i>	-	5	-
Nie wiem / <i>I do not know</i>	-	5	-
Skąd czerpiesz informacje w zakresie ZR/ <i>Where do you get information about SD</i>			
z programu nauczania w szkole podstawowej/ <i>From the curriculum of primary school</i>	-	-	-
z programu nauczania w szkole średniej/ <i>From the curriculum of secondary school</i>	6	-	6
z programu nauczania na studiach/ <i>From the curriculum of my studies</i>	100	100	100
z informacji w radio lub telewizji/ <i>In radio and television</i>	25	44	25
z informacji w prasie/ <i>In press</i>	22	53	22
z rozmów ze znajomymi/ <i>From conversations with my colleagues</i>	6	14	6
z rozmów z rodziną/ <i>From conversations with my family</i>	14	36	14
z internetu/ <i>From the internet</i>	64	83	33
inne źródła (jakie)/ <i>Other sources (state which)</i>	-	33	6
Czy chcesz brać udział w retardacji? / <i>Do you want to take part in retardation?</i>			
Tak / <i>Yes</i>	92	100	97
Nie / <i>No</i>	5	-	-
Brak odpowiedzi / <i>No answer</i>	-	-	-
Nie wiem / <i>I do not know</i>	3	-	3

A/ Studenci rolnictwa (specjalność kształtowanie środowiska), B/ Studenci rolnictwa (specjalność przetwórstwo spożywcze), C/ Studenci ekonomii

Badani studenci deklarowali zaangażowanie się w namawianie innych do retardacji (około 80% respondentów.) oraz podjęcie poważnego działania w przyszłym zakładzie pracy na rzecz wdrażania różnych form tzw. ekologicznej analizy cyklu życia produktu (*Life Cycle Analysis, LCA*) (około 50% badanych). Pytani o akceptację stałego ograniczania zakupu dotychczas używanych artykułów (ograniczanie swojej konsumpcji) lub/i zmianę dotychczasowych (obciążających środowisko przyrodnicze i społeczne) nawyków, udzielali zwykle pozytywnych, choć podobnych do siebie wypowiedzi, które jednak można wyraźnie pogrupować. Zasadnicza większość deklarowała oszczędzanie wody, prądu i gazu zarówno w gospodarstwach domowych, jak i w miejscu pracy i miejscach publicznych, zieleni – szczególnie w miastach. Postanawiano rzucić palenie, wyraźnie ograniczać stosowanie środków chemicznych i kosmetyków. Deklarowano zaangażowanie w organizację segregacji odpadów (w tym również organicznych), i oddawanie zużytych sprzętów AGD, do fachowej utylizacji, ignorowanie „fast food”ów, próbę ograniczania samotnego korzystania z samochodów, używanie rowerów. Z kupowania nadmiaru rzeczy chcieli zrezygnować ponad 50% ankietowanych, podkreślano konieczność używania rzeczy „do końca” i wybieranie produktów firm, które dbając o środowisko przyrodnicze i społeczne dorabiają się „zielonej marki”. Większość badanej młodzieży podkreślała też swoje zdecydowane poparcie dla zmiany postawy z „mieć” na „być” i postanawiała konsekwencję.

Ankietowani nie byli fanatycznie ustosunkowani do spowalniania materialnego przekształcania świata, przeprowadzali analizę, wykazując zarówno szanse (mocne strony) jak i ograniczenia (słabe strony) wprowadzania retardacji. Podkreślali, że retardacja wskazuje na alternatywny sposób życia.

Mocne strony

- większe szanse na dobrobyt przyszłych pokoleń
- utrzymywanie odnawialnego poziomu zasobów biologicznych
- ograniczenie ekspansji przemysłowej człowieka, ocalenie krajobrazów i ekosystemów
- ograniczenie zanieczyszczenia środowiska odpadami
- ograniczenie zanieczyszczenia powietrza, wody i gleb
- dostosowanie rozwoju oraz ilości zużywanych dóbr do potencjału Planety
- zachowanie odpowiednio dużych powierzchni niezmiennych regionów celem poprawnego funkcjonowania ekosystemów
- zrjonalizowanie pojęcia zdrowej satysfakcji, radość z posiadania rzeczy potrzebnych, a nie nadmiaru luksusów
- szansa na zachowanie równowagi pomiędzy „mieć” i „być”
- poprawa stosunków międzyludzkich (środowisko społeczne)

Szanse

- dają ją ustawiczna edukacja (w tym w ramach dekady edukacji dla ZR)
- przekonywanie do retardacji ludzi w różnych przedziałach wiekowych, nie tylko najmłodszych
- zaangażowanie się w działalność ruchów konsumenckich

Ograniczenia (słabe strony)

- negatywny wpływ na obecnie rozumiany rozwój gospodarczy
- mniej dóbr, mniej firm, co w skrajnych przypadkach może doprowadzić do utraty licznych miejsc pracy
- koncentracja ludności w miastach (ochrona obszarów wiejskich)
- może wiązać się ze spadkiem wygody i komfortu

Zagrożenia

- nakładanie samoograniczeń na siebie jest niezwykle trudne w realizacji
- niska świadomość społeczna
- ograniczenia polityczne
- chęć zysku i niechęć do rezygnacji ze standardu życia wśród ludzi bogatych
- negatywny lobbing polityczny
- wygoda ludzi, bierne oczekiwanie na działania innych
- brak życzliwości

Warto podkreślić, że ankietowani studenci stanowili grupy osób, którym prezentowano podstawy problematyki zrównoważonego rozwoju i prośrodowiskowego zachowania na co dzień. Studenci rolnictwa stykali się z tymi zagadnieniami w czasie całego okresu 4 letnich studiów, w mniejszym lub większym stopniu, na wielu prezentowanych w programie przedmiotach, zgodnie z zakładaną sylwetką absolwenta. Szczególnie uwzględniano tą problematykę w ramach „biologicznych podstaw rolnictwa”, „ekologii i ochrony środowiska”, a następnie „ekofilozofii” (przedmioty podstawowe i kierunkowe w programie rolnictwa i obu badanych specjalności inżynierskich: kształtowanie środowiska i przetwórstwo spożywcze, a następnie uzupełniających studiów magisterskich) (powyżej 60 godzin dydaktycznych). Studenci specjalności kształtowanie środowiska mieli dodatkowo okazję powracać do rozważań z perspektywą zrównoważonego rozwoju przy okazji zgłębiania „ochrony przyrody”, „gospodarki odpadami” i „ekonomicznych aspektów zrównoważonego rozwoju”. Wspomniany program obowiązywał na kierunku rolnictwo na Wydziale Biologiczno-Rolniczym Uniwersytetu Rzeszowskiego w okresie roku akademickiego 2003/2004 – 2007/2008.

Badani studenci kierunku ekonomia w Zamiejscowym Wydziale Nauk o Społeczeństwie KUL Jana Pawła II w Stalowej Woli (w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym) wysłuchali, co najmniej wykładu „ochrona i kształtowanie środowiska” (obowiązkowe 30 godzin); niektórzy wybierali dodatkowo 30 godzinny wykład „wybrane zagadnienia z ekologii”, który także uczuła na tą koncepcję.

Jak widać, w badaniach wykazano, że świadomi zagrożeń środowiska przez człowieka respondenci, akceptowali rezygnację z niektórych przyzwyczajzeń i dotychczasowych nawyków, to środowisko obciążających. Zasadniczą większość badanych stać było jednak jedynie na powielenie pomysłów w obrębie omawianych na zajęciach zagadnień. Tylko niewielu pokazało pomysły oryginalne, nie proponowane na zajęciach (np. zaprosić siostrę korzystającą z telewizora w sąsiednim pokoju do wspólnego oglądania filmu, oszczędna jazda samochodem, dokonanie oceny oddziaływania na środowisko swojego mieszkania, z myślą o ograniczeniu negatywnego wpływu, wspierać finansowo organizacje prośrodowiskowe), przez co można przypuszczać, że rzeczywiście pomysły te będą wprowadzone w życie. Wynika z tego kolejne potwierdzenie dla konieczności prowadzenia dalszej edukacji, nie tylko na rzecz szeroko pojętego zrównoważonego rozwoju, ale także uwalniającej od sztamkowego myślenia i naśladownictwa.

Na tle powyższych rozważań, warto mieć przed oczami zdanie [11], że 25 procent czynności, które ludzie będą wykonywać w XXI wieku, jeszcze nie istnieje a te, które obecnie wykonujemy, w przyszłości przyjmą inną formę. Wobec takiego stwierdzenia, podstawowym zadaniem szkół na różnym poziomie kształcenia i w różnym typie edukacji, staje się nauczanie ludzi samodzielnego i krytycznego myślenia. W natłoku nowych informacji, idei i rozwiązań, dzieci, młodzież i dorośli muszą być przygotowani do dokonywania świadomych wyborów, od których będzie zależał ich sukces życiowy, a także często los społeczności, w których żyją.

W dekadzie edukacji dla ZR pojawia się coraz więcej ciekawych inicjatyw edukacyjnych. Obok wielokrotnie wspomnianego Zielonego Certyfikatu [2,3], otwierającego starających się o ten znak na praktykowanie wszystkich trzech płaszczyzn zrównoważonego rozwoju, ciekawą propozycję prezentuje od pewnego czasu Newsweek (Fot.1).

Jak można przeczytać na stronie [www. tego.przedsięwzięcia](http://www.tego.przedsięwzięcia) [11], właśnie uczenie młodych ludzi krytycznego myślenia jest jednym z głównych celów nowej edycji Programu Edukacyjnego Newsweeka. Program ten jest co prawda skierowany głównie do nauczycieli i uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, ale znawcom specyfiki edukacji grup starszych, może się także

przydać. Celem Programu jest dostarczenie nauczycielom nowoczesnych materiałów edukacyjnych, ułatwiających wyjaśnienie zjawisk współczesnego świata i przygotowanie do świadomego odbioru treści przekazywanych przez środki masowego przekazu.

Na prezentowane powyżej rozważania należy nałożyć fakt, że tradycyjna gospodarka wypierana jest coraz skuteczniej przez gospodarkę opartą na wiedzy. Jak wykazują badania, udział wiedzy w tworzeniu dochodu narodowego w najbardziej rozwiniętych krajach wynosił po drugiej wojnie światowej 20-40%. W latach osiemdziesiątych rezultaty działania nauki, oświaty i innowacji oceniono w tych krajach już na 50% [15].

Fot.1. Na stronie www.edu.newsweek.pl co tydzień publikowane są pomocne dla nauczycieli promujące krytyczne myślenie, scenariusze zajęć
Fot.1. At www.edu.newsweek.pl, lesson plans that help teachers promote critical thinking are published every week

IV. PODSUMOWANIE

W podsumowaniu, za Strojnym [16] można przytoczyć wizję przyszłego społeczeństwa, opartego na wiedzy.

	<i>Era przemysłowa (było) ¹⁶⁾</i>	<i>Era wiedzy (Porządkany cel) ¹⁶⁾</i>
<i>a/ Podstawowy zasób</i>	Kapitał	Wiedza
<i>b/ Ludzie (pracownicy)</i>	Źródło kosztów	Inwestycja
<i>c/ Władza</i>	Zależy od zajmowanego szczebla w organizacji	Zależy od posiadanych umiejętności, wiedzy i reputacji
<i>d/ Styl zarządzania</i>	Nakazy i kontrola	Partycypacyjny
<i>e/ Struktura organizacyjna</i>	Hierarchiczna (najczęściej)	Sieciowa (wirtualna), płaska ad-hoc lub hipertekstowa
<i>f/ Strategia</i>	Zbiurokratyzowana i scentralizowana	Nastawiona na kooperację
<i>g/ Kultura organizacyjna</i>	Nastawiona na konkurencję	Oparta na zaufaniu
<i>h/ Wartość rynkowa</i>	Oparta na posłuszeństwie	Zależy od kapitału intelektualnego (wszelkich aktywów niematerialnych)
<i>i/ Motywacja</i>	Zależy od posiadanych aktywów finansowych i rzeczowych	Poprzez wewnętrzną satysfakcję
<i>j/ Relacje z klientami</i>	Głównie przez bodźce finansowe	Interaktywne poprzez współpracę
<i>k/ Ciągłe zmiany</i>	Jednokierunkowe poprzez rynek	Szansa
<i>l/ Rozwój</i>	Zagrożenie	Chaotyczny, trudny do przewidzenia
<i>m/ Wykorzystanie nowoczesnych technologii</i>	Linijowy, możliwy do przewidzenia	Niezbędne
<i>n/ Dominujący sektor</i>	Ważne	Usługi
<i>o/ Najważniejsze wynalazki</i>	Przemysł ciężki	Microsoft, AOL, Amazon
<i>p/ Wiodące przedsiębiorstwa</i>	Linia montażowa Ford, General Motors	Intel
	Exxon	

Dla patrzącego na nią przeciętnego człowieka, rozpoznającego realność funkcjonowania Ery wiedzy w zastępstwie Ery przemysłowej, tym bardziej może wydać się potrzebne podejmowanie wysiłków na rzecz szybkiej rezygnacji ze starych nawyków degradujących przyrodę, związanych np. z konsumpcjonizmem [7]. Badania i przemyślenia wdrażających zrównoważony rozwój nie mogą jednak nie brać pod uwagę realnego faktu, że o zmianach rzeczywistości decyduje wielki biznes, a ten finansuje naukę zwykle dlatego, że na rezultatach swojej inwestycji, chce zarabiać. Dla nich rozwój zrównoważony jest nieczytelnym hasłem i ogranicza się do obszarów, gdzie nie wchodzi w konflikt z tradycyjnie rozumianym wzrostem gospodarczym. Rola rozwoju zrównoważonego ogranicza się też głównie do tradycyjnie pojmowanej ochrony środowiska.

W warunkach codziennego wyrzekania się starych przyzwyczajęń i wysiłków na rzecz retardacji, ocalenie przyrody zabezpieczającej warunki trwania globalnej populacji *Homo sapiens* nabiera praktycznego i realnego znaczenia. Ponieważ jednak, jak zwykle, w dobrej i szlachetnej koncepcji mogą tkwić błędy i kolejne niebezpieczeństwa czyhające na wolności indywidualnego człowieka, pamiętać należy o fakcie ogromnego znaczenia i wpływu komputeryzacji w nadchodzącej Erze wiedzy. Znamy już obecnie skutki ograniczenia wolności ludzi, uzależnionych od komputerów [9]. Niestety w nowej rzeczywistości nadal może funkcjonować ludzka zachłanność i konsumpcjonizm w nowej postaci, od których bronić nas może dobrze pojęte i przyswojone pojęcie retardacji, zabezpieczające tym razem przed degradacją i uzależnieniem dusz i umysłów. Tak jak dotąd, musimy być więc czujni i nie pozwalając sobie na zachłanność w obrębie nowej rzeczywistości, chronić nowy świat przed nagannymi cechami naszej natury.

V. LITERATURA

1. Keane M.: Oddziaływanie ekonomiczne turystyki wiejskiej - korzyści i złagodzenie ubóstwa "Doświadczenie Ballyhoura" - studium przypadku z Irlandii. [dokument elektroniczny: http://www.mg.gov.pl/NR/rdonlyres/18E9CF6B-5740-41A5-AE97-CFADFD678A37/0/6106_6.htm. Data wejścia: 18.02.2008]
2. Kostecka J.: Dekada Edukacji (2005-2014) na rzecz zrównoważonego rozwoju. Zesz. Nauk. Poł-Wsch. O. PTIE i PTG w Rzeszowie. z. 7. s. 45-52. 2006.
3. Kostecka J.: Dekada edukacji dla zrównoważonego rozwoju – uwagi o funkcjonowaniu w trzecim roku od ogłoszenia. Mat. Konf. „Zielony Certyfikat Placówka Oświatowa jako Ośrodek Zrównoważonego Rozwoju”. Warszawa. s. 42-46. 2007.
4. Kostecka J., Mazur B.: Recognizing differences in understanding of sustainable development by different social groups in order to build bridges for educational activities. Consumer Citizenship Network. Building bridges. "Stakeholder involvement & Transdisciplinary cooperation." IV CCN conf. 10-11 May 2007 Sofia University, Summaries. s. 1-10. 2007.
5. Kozłowski S.: Przyszłość ekorozwoju. s. 65-68. Wyd. KUL - Lublin 2006.
6. Lackowski A., Lenart W., Wiszniewska B., Szydłowski M.: Metodyka oceny oddziaływania na środowisko jako całość w procesie wydawania pozwolenia zintegrowanego. [dokument elektroniczny: [http://ippc.mos.gov.pl/ippc/custom/metodyka1\(1\).pdf](http://ippc.mos.gov.pl/ippc/custom/metodyka1(1).pdf). Data wejścia: 25.02.2008]
7. Lubas B.: Młody konsument w dobie rozwoju cywilizacji marketingowej. J. Zimny (red.). KUL im. Jana Pawła II, Instytut Teologiczny w Sandomierzu. s. 315-323. 2007.

8. Muzioł- Węclawowicz A.: Partnerstwo w widłach trzech rzek - założenia strategii rozwoju regionu z wykorzystaniem gospodarki społecznej. [dokument elektroniczny: http://www.widlytrzechrzek.pl/pliki/materialy_2.doc. Data wejścia: 25.02.2008]
9. Panfil M.: Uzależnienie od Internetu jako zagrożenie relacji w rodzinie. (w) Pomoc rodzinie dysfunkcyjnej. B. Kałdon (red.). WZNoS KUL Jana Pawła II w Stalowej Woli. Wydawnictwo Diecezjalne w Sandomierzu. s. 269-277. 2006.
10. Prawo Ochrony Środowiska: Ustawa z 27 kwietnia 2001 roku. Dz. U. 2001. Nr 672. poz. 627.
11. Program Edukacyjny Newsweek: [dokument elektroniczny: <http://www.edu.newsweek.pl>. Data wejścia: 25.02.2008]
12. Restytucja [dokument elektroniczny: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Restytucja>. Data wejścia 25.02.2008]
13. Retardacja [dokument elektroniczny: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Retardacja>. Data wejścia 25.02.2008]
14. Rewitalizacja [dokument elektroniczny: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Rewitalizacja>. Data wejścia 25.02.2008]
15. Sikorski Cz.: „Zachowania ludzi w organizacji”, Wyd. Naukowe PWN. Warszawa 2002.
16. Strojny M.: Teoria i praktyka zarządzania wiedzą. *Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa*. 10. s. 6-8. 2000.
17. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Dz. U. Nr 92. poz. 880.
18. Żegleń J., Słupek K., Kijak B.: Zrównoważony rozwój w praktyce- IKEA w Krakowie. [dokument elektroniczny: <http://www.sendzimir.org.pl/course/materialy/Company%20reports / 2004/Projekt%20IKEA-final>. Data wejścia: 18.02.2008]

EVALUATION OF ACCEPTANCE OF THE TERM RETARDATION IN THE AWARENESS OF CHOSEN GROUPS OF STUDENTS

Summary

Implementing the rules of sustainable development we seek the way to increase the range of popular use of such actions as species restoration, revitalization, indemnity and retardation, in the context of natural resources and values of the environment.

The aim of the research presented was evaluation of the acceptance of the term retardation among chosen groups of students of Rzeszów University and KUL branch in Stalowa Wola as well as seeking acceptable ideas for putting it to life so that it is noticeable for an average citizen. The research was carried out on the turn of 2007 and 2008 with use of questionnaire with 100-people big groups of students of agriculture and economy. An overall acceptance of this controversial term was noticed but new and original ideas for implementing it were scarce.

Key words: retardation, sustainable development, questionnaire studies